

**RIVOJLANAYOTGAN DAVLATLARDA INVESTITSIYANING AHAMIYATI
VA O`RNI****Iskandarova Munisa Hasan qizi***Toshkent davlat Iqtisodiyot universiteti talabasi***Iskandarov Samandar Iskandar o`g`li***O`zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi talabasi***Ravshanova Laziza Hasanovna***Toshkent davlat Iqtisodiyot universiteti talabasi*

Annotatsiya: *Rivojlanayotgan mamlakatlarda sanoat korxonalariga, ijtimoiy sohalariga sarmoya kiritish o'z fuqarolarining hayotini sezilarli darajada yaxshilash qudratiga ega. To'g'ri investitsiyalar infratuzilmaning ishlab chiqilishini yaxshilashi, muhim tovarlar ayriboshlanishida va kerakli xizmatlardan foydalanishni ta'minlashi, qulayliklarni oshirishi va umumiy inson rivojlanishini oshirishi mumkin. Investitsiya ya'ni sarmoya kiritish mamlakatni juda zarur kapital bilan ta'minlashi mumkin, bu kapital bozorlariga kirishda qiynalayotgan rivojlanayotgan mamlakatlar uchun ayniqsa muhimdir. to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar texnologiya va nou-xau transferiga olib kelishi mumkin.*

Maqolamizda bu mamlakatning ishlab chiqarish salohiyatini oshirishga va firmalarning raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi. Biz investitsiyalarning ko'payishi ish o'rinlarini yaratishda daromad ta'sirlari haqida gapiramiz, bu esa o'z navbatida umumiy milliy daromadning oshishiga olib keladi, bu esa milliy iqtisodiyotda umumiy iste'molni oshiradi. Bu, o'z navbatida, ko'proq tejash imkonini beradi, bu esa qo'shimcha investitsiyalarga olib keladi va natijada yuqoriga ko'tarilishi mumkin.

KIRISH

Bugungi kunda sanoat korxonalarini rivojlanishi, iqtisodiy tomonlarni keskin suratlarda o'sib borishi muhim masalaga aylanib bormoqda. Aynan ishlab chiqarish sohasida ichki va tashqi ya'ni xorijiy investitsiyalar katta ahamiyat kasb etadi. To'qimachilik sanoat korxonalarida ishlab chiqarish soni qanchalik ortib boravergani sayin shunchalik eksport imkoniyatlari tobora oshib borishini bilamiz. Shu sababli ushbu tadqiqot mavzusi dolzarb mavzulardan biri deb bema'lol e'tirof etishimiz mumkin.

Zamonaviy dunyoda investitsiyalar sanoat rivojlanishida asosiy rol o'ynaydi. Korxonalarining investitsiya salohiyatidan samarali foydalanish ularning rivojlanish strategiyasining ajralmas qismiga aylanadi. Raqobat ustunligi va barqaror o'sishga erishish investitsiya tendentsiyalari va imkoniyatlarini diqqat bilan ko'rib chiqishni talab qiladi.

ASOSIY QISM

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar ichki bozorda raqobatni rivojlantirishi mumkin. To'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarni oluvchilar ko'pincha yangi korxonalarni boshqarish jarayonida xodimlarni o'qitishadi, bu esa qabul qiluvchi mamlakatda inson kapitalini rivojlantirishga hissa qo'shadi. To'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar natijasida olingan foyda qabul qiluvchi mamlakatda korporativ soliq tushumlariga hissa qo'shadi. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy

investitsiyalar qabul qiluvchi mamlakatda ham, investitsiya kiritayotgan mamlakatda ham iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi va saqlab turishi mumkin. Bir tomondan, rivojlanayotgan mamlakatlar yangi infratuzilmani qurish va mahalliy ishchilari uchun ish o'rinlarini yaratishni moliyalashtirish vositasi sifatida to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarni rag'batlantiradilar. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar maqsadli mamlakatning iqtisodiy rivojlanishini rag'batlantirishi va kompaniyalar, investorlar uchun yanada qulay muhit yaratishi va mahalliy hamjamiyat va iqtisodiyotni rag'batlantirishi mumkin.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni qabul qiluvchi davlat	
Qabul qiluvchi mamlakatni belgilovchi omillar	Firmalar motivlari bo'yicha tasniflangan xorijiy investitsiyalar turi: Qabul qiluvchi mamlakatlarda asosiy iqtisodiy belgilovchi omillar
To'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar bo'yicha siyosat asoslari Iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy barqarorlik Kirish va operatsiyalarga oid qoidalar Xorijiy filiallarga nisbatan muomala standartlari Bozorlarning ishlashi va tuzilishi bo'yicha siyosat (ayniqsa raqobat va qo'shilish va sotib olishni tartibga soluvchi siyosat) To'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar bo'yicha xalqaro shartnomalar Xususiylashtirish siyosati Savdo siyosati (tarif va tarifsiz to'siqlar) va to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar va savdo siyosatlarining uyg'unligi Soliq siyosati Iqtisodiy determinantlar (o'ngdagi jadvalga qarang) Biznesni osonlashtirish Investitsiyalarni rag'batlantirish (shu jumladan, imidj yaratish va investitsiya yaratuvchi faoliyat va investitsiyalar yordam xizmatlari) Investitsion imtiyozlar Muammoli xarajatlar (korruptsiya va ma'muriy samaradorlik bilan bog'liq) Ijtimoiy qulayliklar (masalan, ikki tilli maktablar, hayot sifati) Investitsiyadan keyingi xizmatlar	Bozorga intilish Bozor hajmi va aholi jon boshiga daromad Bozor o'sishi Mintaqaviy va global bozorlarga chiqish Mamlakatga xos iste'molchilarning afzalliklari Bozorlarning tuzilishi Resurs/aktivlarni qidirish Xomashyo Kam xarajatli malakasiz ishchi kuchi Malakali mehnat Texnologik, innovatsion va boshqa yaratilgan aktivlar (masalan, tovar nomlari), shu jumladan jismoniy shaxslar, firmalar va klasterlarda mavjud Jismoniy infratuzilma (portlar, yo'llar, energiya, telekommunikatsiyalar) Samaradorlikni izlash Yuqoridasanab o'tilgan resurslar va aktivlarning mehnat unumdorligini hisobga olgan holda tannaxti Boshqa kirish xarajatlari, masalan, mezbon iqtisodiyotga va boshqa oraliq mahsulotlarga transport va aloqa xarajatlari Mintaqaviy korporativ tarmoqlarni yaratishga yordam beruvchi mintaqaviy integratsiya shartnomasiga a'zolik

Xorijiy to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar rivojlanayotgan mamlakatlar uchun xususiy tashqi moliyalashtirishning muhim manbasiga aylandi. Bu tashqi xususiy kapital oqimining boshqa asosiy turlaridan farq qiladi, chunki u asosan investorlarning bevosita nazorat qiladigan ishlab chiqarish faoliyatida foyda olishning uzoq muddatli istiqbollari bilan bog'liq. Chet el banklarining kreditlari va portfel investitsiyalari, aksincha, banklar yoki portfel investorlari tomonidan boshqariladigan faoliyatga investitsiyalanmaydi, ular ko'pincha turli omillar (masalan, foiz stavkalari) ta'sirida bo'lishi mumkin bo'lgan qisqa muddatli foyda nuqtai nazaridan kelib chiqadi. podaning xulq-atvoriga moyil.

Xorijiy to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar ishlab chiqarish quvvatlariga investitsiyalarni ifodalasa-da, uning rivojlanayotgan mamlakatlar uchun ahamiyati ancha katta. Xorijiy to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar nafaqat investitsiya qilinadigan resurslar va kapitalni shakllantirishga qo'shishi mumkin, balki, ehtimol, bundan ham muhimi, u ishlab chiqarish texnologiyasi, ko'nikmalar, innovatsion imkoniyatlar va tashkiliy va boshqaruv amaliyotlarini joylar o'rtasida o'tkazish, shuningdek, xalqaro marketing tarmoqlariga kirish vositasidir. Birinchi bo'lib transmilliy tizimlarning bir qismi bo'lgan (asosiy firmalar va filiallardan iborat) yoki bunday tizimlar bilan to'g'ridan-to'g'ri noaniq kelishuvlar orqali bog'langan korxonalar foyda ko'radi, ammo bu aktivlar mahalliy firmalarga va qabul qiluvchi mamlakatlarning kengroq iqtisodlariga o'tkazilishi mumkin. muhit qulay. Xorijiy filiallar va mahalliy firmalar o'rtasidagi ta'minot va tarqatish aloqalari qanchalik ko'p bo'lsa va mahalliy firmalarning chet el firmalarining mavjudligi va raqobatidan kelib chiqadigan ta'sirlarni (ya'ni bilvosita ta'sirlarni) ushlab qobiliyati qanchalik kuchli bo'lsa, atributlar shunchalik yuqori bo'ladi. unumdorlik va raqobatbardoshlikni oshiradigan to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar tarqaladi. Shu nuqtai nazardan, shuningdek, transmilliy korporatsiyalarni o'z faoliyatini ma'lum bir mamlakatda joylashtirishga undashda siyosat muhim ahamiyatga ega.

O'sish va iqtisodiy o'zgarishlarni jadallashtirishda xorijiy to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar o'ynashi mumkin bo'lgan potentsial rolni hisobga olgan holda, rivojlanayotgan mamlakatlar uni jalb qilishdan jiddiy manfaatdor. Ular to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investorlarning joylashuv tanloviga ta'sir qiluvchi asosiy omillarni takomillashtirish choralarini ko'rmoqda (1-jadval).

Rivojlanayotgan mamlakatlar so'nggi o'n yil ichida bozorga kirish va chet ellik mulkchilik bilan bog'liq qoidalarni yumshatish, xorijiy firmalarga nisbatan muomala standartlarini yaxshilash va faoliyatini yaxshilash orqali to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar uchun mehmondo'st me'yoriy bazani yaratish uchun o'zlarining milliy siyosatlarini erkinlashtirishni boshladilar. Ushbu "asosiy" siyosatlar muhim, chunki to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar taqiqlangan yoki qattiq to'sqinlik qiladigan joyda amalga oshirilmaydi. Biroq, siyosatdagi o'zgarishlar to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar joylashuviga assimetrik ta'sir ko'rsatadi: ko'proq ochiqlik yo'nalishidagi o'zgarishlar firmalarga o'zlarini ma'lum bir joyda o'rnatishga imkon beradi, lekin ular buni amalga oshirishiga kafolat bermaydi. Aksincha, kamroq ochiqlik yo'nalishidagi o'zgarishlar (masalan, milliy lashtirish yoki kirishni yopish) to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar qisqarishini ta'minlaydi.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar siyosati asoslari investitsiyalarni qabul qiluvchi mamlakatlar o'rtasida joylashishini belgilovchi omillardan biri hisoblanadi. Mamlakatlar, shuningdek, investorlarning joylashuv qarorlariga ta'sir qiluvchi boshqa omillarga ham e'tibor qaratishlari kerak. Masalan, ular to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan turli siyosatlar, xususan, asosiy to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar siyosati va savdo siyosati o'rtasidagi muvofiqlikni ta'kidlamogda. Bundan tashqari, ular ko'payib borayotgan ikki tomonlama investitsiya shartnomalari va ikki tomonlama soliqqa tortish bo'yicha shartnomalar bo'yicha muzokaralar olib borishdi.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar siyosati asoslari o'xshash bo'lishi bilan bir xil darajada muhim, investitsiyalar oqimini rag'batlantirishdan manfaatdor mamlakatlar biznesni

osonlashtiradigan chora-tadbirlarga e'tibor qaratmoqda. Bularga investitsiyalarni rag'batlantirish, investitsiyalarni rag'batlantirish, investitsiyadan keyingi xizmatlar, qulayliklarni yaxshilash va biznes yuritishdagi "qiyinchilik" xarajatlarini kamaytiradigan chora-tadbirlar kiradi. Hech qanday yangilik bo'lmasa-da, bu chora-tadbirlar ko'payib ketdi va yanada murakkablashmoqda, yakka investorlar va alohida tarmoqlarga investitsiyalarni maqsad qilib qo'ygan. Investitsiyadan keyingi xizmatlar diqqatga sazovordir, chunki ular mavjud investorlar tomonidan qayta investitsiya qilishni rag'batlantirishi mumkin, agar ular qoniqsa, mezbon mamlakat uchun reklama beradi va keyingi investitsiyalarni keltirib chiqaradi. Moliyaviy yoki fiskal rag'batlantirishlar investorlarni jalb qilish uchun ham qo'llaniladi, garchi ular odatda investorlarning joylashuvi to'g'risidagi qarorlarini faqat iqtisodiy determinantlar mavjud bo'lganda amalga oshiradilar.

Iqtisodiy determinantlar. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni joylashtirishning eng muhim omillari iqtisodiy omillar bo'lib, ular to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar bo'yicha siyosatning qulay asoslari yaratilganidan keyin to'liq kuchga kiradi. Ularni uchta guruhga bo'lish mumkin: joylashuvga bog'liq resurslar yoki aktivlarning mavjudligi bilan bog'liq bo'lganlar; tovarlar va xizmatlar bozorlari hajmi bilan bog'liq bo'lganlar; va ishlab chiqarishdagi xarajat afzalliklari bilan bog'liq bo'lganlar. Muayyan joylarga investitsiyalarni jalb qiluvchi ko'plab omillar, masalan, tabiiy resurslarning ko'pligi; yirik qabul qiluvchi mamlakat bozorlari; yoki arzon, moslashuvchan mehnat - muhimligicha qolmoqda, ularning nisbiy ahamiyati o'zgarib bormoqda, chunki transmilliy korporatsiyalar jahon iqtisodiyotining globallasuvi va liberallasuvi sharoitida o'zlarining raqobatbardoshligini oshirish uchun tobora yangi strategiyalarni amalga oshirishmoqda.

Savdoni liberallashtirish va to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va texnologiya oqimlari tartibga solish va xususiylashtirish bilan birgalikda firmalarning tovarlar va xizmatlar bozorlariga va harakatsiz ishlab chiqarish omillariga kirish imkoniyatini yaxshilabgina qolmay, balki ilgari himoyalangan bozorlarda raqobat bosimini oshirib, firmalarni yangi investitsiyalar qidirishga majbur qildi. bozorlar, resurslar va chet eldagi aktivlar. Shu bilan birga, texnologik taraqqiyot firmalarning xalqaro ishlab chiqarish tarmoqlarini muvofiqlashtirish qobiliyatini oshirdi. Borgan sari ko'proq firmalar umumiy raqobatbardoshligini oshirish uchun o'zlarining kuchli tomonlarini to'ldirish uchun joylashuv aktivlari portfelini - inson resurslari, infratuzilma va bozorga kirishni rivojlantirmoqda. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar bilan bog'liq an'anaviy motivlar (bozor izlash, resurslarni qidirish va samaradorlikka intilish) yo'qolmagan bo'lsa-da, ular firmalarning raqobatbardoshligini oshirish bo'yicha kengroq strategiyalariga kiritilmoqda. Ular xorijiy filiallar tomonidan asosan avtonom ishlab chiqarishga asoslangan an'anaviy mustaqil strategiyalardan ishlab chiqarish darajasidagi cheklangan miqdordagi kuchli aloqalarga asoslangan oddiy integratsiya strategiyalariga, ishlab chiqarish jarayonini, agar foydali bo'lsa, bo'linishni o'z ichiga olgan murakkab integratsiya strategiyalariga aylandi. muayyan faoliyat yoki funktsiyalarga ajratish va ularning har birini butun korporativ tizim nuqtai nazaridan eng tejamkor joyda bajarish.

Sarmoya kiritmoqchi bo'lgan transmilliy korporatsiyalar nafaqat to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar bo'yicha zamonaviy siyosat asoslari va biznesni osonlashtirish bo'yicha bir qator

chora-tadbirlar mavjudligini tabiiy hol deb hisoblaydilar, balki xarajatlarni pasaytirish, kengroq bozorlar va “yaratilgan” aktivlar kombinatsiyasini ham izlaydilar. raqobatbardosh ustunlikni saqlab qolishga yordam berishi mumkin. Yaratilgan aktivlar kommunikatsiya infratuzilmasi, marketing tarmoqlari, texnologiyalar va innovatsion imkoniyatlarni o'z ichiga oladi va firmalarga tez o'zgaruvchan dunyoda raqobatbardoshligini saqlab qolish uchun muhim ahamiyatga ega. Bunday aktivlarning ortib borayotgan ahamiyati, ehtimol, liberallashtirilgan va globallashtirilgan jahon iqtisodiyotida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning iqtisodiy determinantlari orasida sodir bo'lgan eng muhim o'zgarishdir. Yangi konfiguratsiya, shuningdek, iqtisodiy faoliyatning klasterlashuvidan kelib chiqadigan “aglomeratsiya” iqtisodlariga, infratuzilma ob'ektlarining mavjudligi, mintaqaviy bozorlarga chiqish, tegishli resurslar va ob'ektlarning raqobatbardosh bahosiga ko'proq e'tibor qaratmoqda.

Rivojlanayotgan mamlakatlar oldidagi vazifa to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar joylashuvini belgilovchi omillarning to'g'ri sozlangan va eng yaxshisi, o'ziga xos kombinatsiyasini ishlab chiqish va bu determinantlarni korporatsiyalar strategiyasiga moslashtirishdan iborat. Milliy innovatsion tizimlarni mustahkamlash va texnologiyalarning tarqalishini rag'batlantirishga qaratilgan siyosatlar markaziy o'rinni egallaydi, chunki ular aktivlarni yaratish qobiliyatini ta'minlaydi.

XULOSA

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shishi mumkinligini tan olgan holda, barcha hukumatlar uni jalb qilishni xohlaydi. Darhaqiqat, bunday investitsiyalar uchun jahon bozori yuqori raqobatbardoshdir va ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlar o'zlarining rivojlanish sa'y-harakatlarini jadallashtirish uchun bunday investitsiyalarga intilishadi. Liberal siyosat asoslari odatiy holga aylanib borayotgani va to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha an'anaviy kuchlarining bir qismini yo'qotganligi sababli, hukumatlar uni faol ravishda osonlashtiradigan chora-tadbirlarga ko'proq e'tibor qaratmoqda. Shunga qaramay, iqtisodiy determinantlar asosiy bo'lib qolmoqda. Kelajakda muhimroq bo'lishi mumkin bo'lgan narsa bu joylashuv afzalliklari va ayniqsa, mamlakat yoki mintaqa potentsial investorlarga taklif qilishi mumkin bo'lgan yaratilgan aktivlarning o'ziga xos kombinatsiyasi bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YHATI:

1. Principles and methods of organization of the internal tax control system in joint stock company. International Journal of Economics, Business and Management Studies- ISSN, 2347-4378.
2. Wang H., Liang P., Li H., Yang R. “Financing Sources, R&D Investment and Enterprise Risk” // Procedia Computer Science 91 (2021) 122 - 130 p.
3. Internet saytlari:
 - a. www.ebiblioteka.ru.